

Strategie legitymizacyjne społecznego świata polskich pięściarzy. Agresja i męskość w doświadczeniach sportowców

Maria Lis

Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie

<https://doi.org/10.18778/1733-8069.19.2.04>

Słowa kluczowe: strategie legitymizacyjne, agresja, społeczny świat, męskość hybrydyczna, boks

Abstrakt: Artykuł prezentuje wyniki badań, których celem było poznanie zbiorowości polskich pięściarzy i dowiedzenie się, w jaki sposób uprawomocniają oni realizowane w ich społecznym świecie działania podstawowe, związane z ranieniem drugiego człowieka. Z jednej strony bowiem w kulturach zachodnich życie ludzkie stanowi podlegającą ochronie wartość, a agresję traktuje się jako dewiację społeczną, z drugiej jednak istnieją dziedziny życia, takie jak sport i męskość, w których skłonność do zachowań agresywnych jest premiowana. Problematykę pięściarstwa autorka osadziła w ramie teoretycznej koncepcji społecznych światów. Korzystała także z teorii płci Raewyn Connell. Przeprowadziła indywidualne wywiady pogłębiane z dwunastoma polskimi pięściarzami. Z badań wynika, iż mężczyźni silnie utożsamiają się z własnym społecznym światem i wskazują na jego unikalność. Posługują się też licznymi strategiami legitymizacyjnymi, by uchronić zbiorowość przed negatywną percepcją społeczną. Strategie te dotyczą głównie trzech aspektów pięściarstwa – niebezpieczeństwa, krzywdy i agresji. Sportowcy odbierają boks jako sport ściśle związany z płcią, reprodukując przy tym hegemoniczny wzorzec męskości oraz przejawiając męskość hybrydyczną.

Maria Lis

Absolwentka socjologii Wydziału Humanistycznego Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, doktorantka Szkoły Doktorskiej AGH. Członkini Katedry Studiów nad Społeczeństwem i Technologią Wydziału Humanistycznego AGH. Naukowo zainteresowana socjologią sportu, zróżnicowaniem kultur w społeczeństwie informacyjnym, społecznym wymiarem technologii, socjologią środowiska.

e-mail: mlis@agh.edu.pl

© by the author, licensee University of Lodz, Poland
This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license CC-BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Wprowadzenie

Sport jest dziedziną ludzkiej aktywności, która od wieków angażuje ludzi, zarówno biernie – jako kibiców, jak i czynnie – jako sportowców. To szczególnie i ważny fenomen społeczny, który stanowi codzienność setek milionów osób na świecie, bez względu na wiek, płeć, pochodzenie czy (nie)pełnosprawność. Co więcej, zgodnie z „lustrzaną tezą” aktywność sportowa jest odbiciem zwyczajowo przyjętych wartości i praktyk społecznych (Nosal, 2015).

Wiele badań dowodzi, jak ważny jest sport w życiu człowieka i całych społeczności, pełni on bowiem liczne pozytywne funkcje – pomaga utrzymać zdrowie fizyczne oraz psychiczne, wychowuje, socjalizuje, bawi i łączy ludzi. Może być pasją, formą rekreacji, oderwania się od trudów dnia codziennego, jak również pracą zarobkową. Istotny aspekt tej praktyki kulturowej stanowi także rywalizacja, która silnie nacechowana jest komponentem emocjonalnym. Sport może dawać nie tylko radość i satysfakcję, ale również wywoływać frustrację, gniew, a nawet agresję. Niejednokrotnie na określenie różnego rodzaju zawodów używa się przeciwieństwa terminu „walka sportowa”. Mamy więc do czynienia z chęcią pokonania drugiego człowieka w znaczeniu dosłownym bądź przenośnym. Zwłaszcza w sportach kontaktowych zaobserwować można naruszanie powszechnie przyjętej społecznie i prawnie zasady nietykalności cielesnej, polegają one bowiem na fizycznym kontakcie z przeciwnikiem. Wobec tego za szczególnie kontrowersyjne społecznie uważane są sporty walki, ponieważ ich istota tkwi w stosowaniu siły fizycznej wobec drugiego człowieka i ranieniu go.

Sportem walki, który od tysięcy lat znajduje rzesze fanów i zawodników widzących w nim piękno, jest pięściarstwo, określane też jako boks¹. Dwoje ludzi spotyka się w ringu, aby za sprawą zwycięstwa polepszyć swoją sytuację finansową czy zyskać prestiż społeczny. Jednak, żeby wygrać, należy pobić drugiego człowieka, co w skrajnych przypadkach oznacza nawet odebranie mu życia. Zadawanie cierpienia fizycznego drugiej osobie jest wpisane w tę dyscyplinę sportową.

Powyższe spostrzeżenia skłaniają do refleksji, gdyż z jednej strony społeczeństwo doświadczane wojnami dąży do świata egalitarnego, wolnego od przemocy i agresji, traktując te zjawiska jako rodzaj dewiacji społecznej, odżegnując się od nich i wprowadzając liczne sankcje w celach prewencji. Jednak z drugiej strony w pewnych kontekstach, takich jak sport czy męskość, potencjał do dominacji i zachowań agresywnych bywa pożądanym, a osoby, które go nie mają, mogą być w nich odbierane jako niedopasowane. Pięściarze stają więc wobec trudności życia w pluralizmie doświadczeń.

1 W artykule mężczyzn uprawiających boks nazywam pięściarzami, a nie bokserami. Obydwie nazwy w polszczyźnie są poprawne, jednak – jak wynika z opinii językoznawcy Jerzego Bralczyka (YouTube, 2012) – wśród sportowców i sympatyków boks większą estymą cieszy się określenie pierwsze (bokser bowiem kojarzyć się może z rasą psa). Z kolei lingwista Mirosław Bańko (2010) dodaje, że chęć bycia określanym jako pięściarz wynikać może „z pozytywnego wartościowania pięści jako symbolu siły”. Żaden z moich rozmówców nie wskazał określenia „bokser” jako bardziej preferowanego, a jako że badania te są wsłuchaniem się w głos uczestników społecznego świata, mężczyzn uprawiających boks, zgodnie z życzeniem, określam wyłącznie mianem „pięściarze”. Sądzę, że wybrane przeze mnie nazewnictwo badanej społeczności jest adekwatne zarówno teoretycznie, jak i empirycznie.

Obserwowanie przez dłuższy czas społecznego świata polskich pięściarzy, związane z tym, iż od sześciu lat biorę udział w walkach bokserskich w roli widza i zaplecza bokserskiego zwanego „naróżnikiem”, oraz zwiad badawczy poprzedzający przystąpienie do procesu badawczego pozwoliły mi zauważyć kwestie problematyczne dla członków tego społecznego świata. Moją uwagę zwróciła szczególnie często poruszana przez pięściarzy kwestia społecznego postrzegania boksu i wiązania go z brutalnością, z którą pięściarze we własnym gronie polemizowali. Dało mi to impuls do zgłębienia tematu i zbadania praktyk dyskursywnych pięściarzy, uzasadniających to, kim są, co robią i dlaczego robią to, co robią.

Postanowiłam więc udzielić głosu polskim pięściarzom i wsłuchać się w ich narrację. Za cel swoich badań przyjąłam poznanie społecznego świata polskich pięściarzy oraz zachodzących w ramach niego procesów legitymizacyjnych. Dążyłam do rozpoznania strategii legitymizacji pięściarstwa w doświadczeniach mężczyzn trenujących boks. Interesowało mnie przede wszystkim to, jakie znaczenia nadają agresji pięściarze i w jaki sposób postrzegają ranienie swoich przeciwników. Aby uzyskać materiał badawczy, sięgnęłam do metodologii badań jakościowych oraz techniki badawczej, jaką jest indywidualny wywiad pogłębiony².

Inspiracje teoretyczne

Problematykę polskiego pięściarstwa mężczyzn osadziłam w ramie teoretycznej koncepcji społecznych światów. Teoria ta zrodziła się z tradycji szkoły chicagowskiej i założeń interakcjonizmu symbolicznego. Istotny wkład w jej rozwój mieli między innymi tacy badacze, jak Paul Cressey, Tamotsu Shibutani, Anselm L. Strauss, Howard Becker oraz Adele E. Clarke. Jest to teoria działania, która pozwala zrozumieć mozaikową i płynną naturę współczesnych społeczeństw. Każdy z nas uczestniczy bowiem w wielu różnych i przecinających się z sobą społecznych światach oraz nadaje im różne rangi ważności. Zgodnie z założeniami koncepcji światy społeczne nie stanowią grup³, jednostek ani też struktur społecznych. Są formami zbiorowego działania i **komunikowania**, które dotyczyć mogą różnorodnych dziedzin aktywności społecznej – nauki, religii, polityki, pracy, seksu, sztuki, rekreacji czy też sportu (Strauss, 1978; 1993). Shibutani (1955) traktuje światy społeczne jako społeczne całości, pełniące funkcję grup odniesienia generujących wspólne perspektywy, będące podstawami do zbiorowego działania. Według niego każdy społeczny świat można traktować jako „wszechświat wzajemnie uregulowanych interakcji” i „kulturowy obszar”, który pozwala na rozsądne przewidywanie zachowań innych i działanie z poczuciem bezpieczeństwa i pewności (Shibutani, 1955: 566).

---

2 Badania opisane w artykule przeprowadzałam na potrzeby pracy magisterskiej. Publikacja ta stanowi jej kompendium. Wobec tego rama teoretyczna, metodologia i wyniki tutaj prezentowane są zbieżne z treścią mojej pracy dyplomowej (Lis, 2022).

3 Pionierzy teorii społecznych światów, pisząc o analizowanych zbiorowościach, posługują się pojęciem grupy. Jednakże, jak słusznie zauważa Anna Kacperczyk (2005), robią to błędnie, gdyż grupa (rozumiana socjologicznie), w przeciwieństwie do społecznego świata, ma wyraźne granice. W społecznym świecie granice nie są jasno wytyczone, gdyż każdy, kto wykonuje określone podstawowe działanie, potencjalnie może do niego należeć. Dlatego uczestnicy muszą nieustannie dookreślać jego ramy.

Na podstawie studium nocnego życia sal tanecznych Cresseya (1932) światom społecznym można przypisać następujące właściwości: posiadanie własnych sposobów działania, mówienia, myślenia, podzielenie koncepcji tego, co w życiu ważne, a nawet moralne odizolowanie.

Teoria społecznych światów ma do zaoferowania wiele kategorii analitycznych, w tym takie pojęcia, jak: „działanie podstawowe”, „wartości”, „technologia”, „granice”, „areny sporu”. W obrębie społecznych światów zachodzą również następujące procesy główne: legitymizacja, segmentacja czy przecinanie się światów (Strauss, 1993). Zarówno historia powstania teorii społecznych światów, jak i jej własności pojęciowe zostały już precyzyjnie opisane w polskiej literaturze (zob. Kacperczyk, 2016; Zimnica-Kuzioła, 2018), dlatego poniżej odnoszę się wyłącznie do kategorii szczególnie istotnych w kontekście moich badań. Są nimi działanie podstawowe oraz proces legitymizacyjny.

Konstytutywną cechą społecznych światów jest wspólne zaangażowanie ich członków w określone działanie podstawowe, które z kolei stanowi spoiwo łączące członków danego świata i odróżnia go od innych społecznych światów. W celu odpowiedniego wykonywania owego działania jego uczestnicy ustanawiają właściwe przestrzenie (nie zawsze fizyczne) oraz normy określające, w jaki sposób powinno ono przebiegać (Clarke, 1991). Przykładowo: w społecznym świecie właścicieli zwierząt domowych podstawowym działaniem jest opieka nad zwierzętami (Konecki, 2005a), a w świecie teatru przygotowywanie i prezentacja spektakli dla publiczności (Zimnica-Kuzioła, 2018). W ramach społecznych światów funkcjonuje też wiele działań komplementarnych, czyli wspomagających efektywne przeprowadzanie działania podstawowego. Należą do nich między innymi: pozyskiwanie środków finansowych, wdrażanie innowacji technologicznych, tworzenie organizacji, rywalizowanie czy doskonalenie umiejętności (Strauss, 1978: 236).

Nowo powstałe społeczne światy czy też te, wokół których narosły pewne kontrowersje, nieustannie podejmują starania o uznanie w świecie zewnętrznym (Marzec, 2011). Wskutek tego dochodzi do procesu legitymizacji społecznego świata, który obejmuje domaganie się przyznania mu statusu świata wartościowego oraz dążenie do uprawomocnienia podejmowanego w jego ramach działania (Strauss, 1993). Uczestnicy społecznego świata budują zbiorowe definicje podejmowanych praktyk oraz ideologie mające zapewniać o moralności, racjonalności i zasadności funkcjonowania ich zbiorowości (Clarke, 1991). Stosują więc różnego rodzaju objaśnienia, mające normalizować problematyczne bądź nieetyczne aspekty działania i zniwelować ich pejoratywną ocenę (Kacperczyk, 2011b). Wszystko to zachodzi na poziomie aktów komunikacyjnych i przybiera postać narracji na temat zbiorowości uczestników danego społecznego świata. Przyjęta linia narracyjna zależy jednak od własności konkretnego społecznego świata, każda osoba podchodzi bowiem do swojego świata z perspektywy jego kultury, postrzega i formułuje sądy zgodnie z ramami odniesienia grupy, w której uczestniczy (Shibutani, 1955). Jak zauważa Anna Kacperczyk (2016), na skutek podejmowanych zabiegów komunikacyjnych członkowie społecznego świata utwierdzają się w przekonaniu, że mają prawo działać w określony sposób i zyskują społeczną zgodę na ten sposób działania. Co więcej, za sprawą podejmowania praktyk legitymizacyjnych wytwarzany jest też sens istnienia społecznego świata oraz podtrzymany jest jego ład normatywny. W procesie legitymizacji uczestnicy

społecznych światów mogą uciekać się do trzech rodzajów strategii – neutralizacji, objaśniania oraz teoretyzowania (Kacperczyk, 2011a). Problematyka strategii legitymizacyjnych podejmowana była między innymi przez takich badaczy, jak Gerham Sykes i David Matza (1957), Marvin B. Scott i Stanford M. Lyman (1975), Albert Bandura (1999), James W. Coleman (2002), Paul Cromwell i Quint Thurman (2003). Zgodnie z teorią neutralizacji rozwijaną przez Sykesa i Matzę (1957) do stosowania owych mechanizmów obronnych dochodzi zwłaszcza w środowiskach związanych z przestępczością. Osoby zaangażowane w działalność sprzeczną z prawem wykorzystują między innymi następujące techniki neutralizacyjne, aby usprawiedliwić zachowania dewiacyjne i zredukować poczucie winy: kwestionowanie odpowiedzialności, kwestionowanie szkody, kwestionowanie ofiary, potępienie potępiających, odwoływanie się do wyższych racji. Jeśli chodzi o objaśnienia, to – jak zaznaczają Scott i Lyman (1975) – mogą one przyjmować postać wymówek, takich jak: odwołanie do przypadku, odwołanie do nietykliwości, odwołanie do popędów biologicznych czy uznanie się za kozła ofiarnego (Scott, Lyman, 1975: 147–150 za Byczkowska, 2011: 193). Teoretyzowanie z kolei polega na budowaniu teorii dotyczących podejmowanych działań, często w oderwaniu od ich praktycznych aspektów.

W społecznym świecie polskich pięściarzy bez wątplenia działaniem podstawowym, wokół którego uczestnicy szczególnie ogniskują swoją uwagę, jest podejmowanie walk w ringu. Bywa ono ambiwalentnie postrzegane przez społeczeństwo, bo choć dopuszczalne jest przez prawo, to wiąże się z agresją⁴, która stoi w sprzeczności z powszechnie podzielanymi przez zbiorowość normami i wzorami zachowań. Adam Frączek definiuje agresję jako:

[...] czynności podejmowane intencjonalnie przez ludzi (np. specyficzne zachowanie się, aranżowanie określonej sytuacji itp.), stanowiące zagrożenie bądź powodujące szkody w fizycznym, psychicznym i społecznym dobrostanie innych osób, tj. wywołujące ból, cierpienie, destrukcję, prowadzące do utraty cenionych wartości (Frączek, 1996: 35).

Warto pamiętać, że mężczyźni uprawiający boks po zakończonych zawodach i morderczej walce, na czas której pewne normy prawne i społeczne zostają zawieszane, muszą zejść z ringu i powrócić do życia codziennego, w którym panują inne zasady, zwłaszcza w kontekście przekraczania nietykliwości cielesnej i stosowania agresji. Nic więc dziwnego, że mogą oni wzbudzać obawy części społeczeństwa. Należy jednak zaznaczyć, że niebagatelny wpływ na zachowania agresywne ma właśnie samo społeczeństwo. Agresja jest nie tyle wrodzoną czy naturalną cechą ludzką, ile wynikiem socjalizacji i reakcją na społeczne oczekiwania wobec pełnionej funkcji (Zalewska, 2013). W polskim społeczeństwie panuje wysoki poziom przyzwolenia na zachowania agresywne u mężczyzn, natomiast jeśli

4 W artykule posługuję się pojęciem „agresja”, a nie „przemoc”. W przypadku zjawiska agresji występują bowiem zbliżone możliwości skutecznej obrony pomiędzy sprawcą a ofiarą. W przemocy równowaga sił psychicznych i fizycznych nie występuje (Kołodziejczyk, 2004). System reguł obowiązujących w pięściarstwie dąży do zapewnienia, przynajmniej w przybliżeniu, równego stosunku sił walczących. Oznacza to, iż walczyć ze sobą mogą wyłącznie zawodnicy podobnych grup wiekowych, tej samej kategorii wagowej i płci oraz „wyrównanej pod względem umiejętności klasy sportowej” (Ambroży i in., 2015: 59), co pozwala w kontekście niniejszych badań pozostać wyłącznie przy posługiwaniu się pojęciem „agresja”.

chodzi o kobiety, tolerancja ta nie występuje. Agresja stanowi więc swego rodzaju normę społeczną w przypadku mężczyzn. Bójkę wśród chłopców traktuje się jak normę rozwojową, natomiast gdy dotyczy ona dziewczynek – uchodzi za dewiację. Tego rodzaju normatywne wzory męskości i kobiecości upowszechniane są zarówno przez nauczycieli i rodziców, jak i ustawodawców, księży czy media. Mężczyźni są nieproporcjonalnie bardziej niż kobiety zaangażowani w przemoc i agresję, między innymi dlatego, że są na nią przygotowani (Connell, Pearse, 2015). Chłopców nieustannie zachęca się do podejmowania rywalizacji, zwyciężania i niepoddawania się oraz uczy bycia „twardymi” (Szczepanik, 2007). Co więcej, jak zauważa Raewyn Connell:

Chłopcy z klasy robotniczej, pozbawieni innych zasobów, które mogliby wykorzystać w karierze zawodowej, trafiają do branż wymagających stosowania siły: to głównie spośród nich rekrutują się policjanci, żołnierze, ochroniarze, przestępcy i zawodowi sportowcy (Connell, 2019: 20).

Zgodnie z koncepcją Connell (1987; 2005) mówienie o istnieniu pewnej „męskiej roli” jest jednak zbyt-
nim uproszczeniem. Zamiast tego proponuje ona posługiwanie się hierarchiczną typologią wzorców męskości, w ramach której mówić można o męskościach hegemonicznych, współuczestniczących oraz podporządkowanych. Kulturowo dominującym i normatywnym wzorem męskości w kontekście euro-amerykańskim, według australijskiej badaczki, jest męskość hegemoniczna, ustanawiana w opozycji i nadrzędnej pozycji wobec kobiecości i innych męskości, charakteryzująca się zorientowaniem na władzę. W tym hegemonicznym wzorcu męskości dominacja jest celebrowana, a zdolność do przemocy staje się cenionym zasobem społecznym. Podziwiana jest również wytrzymałość fizyczna i umiejętności sportowe, a jedyną akceptowaną orientacją seksualną jest heteroseksualność (Connell, Pearse, 2015). Hegemoniczna męskość legitymizuje patriariat, z którego istnienia owi mężczyźni czerpią korzyści w postaci honoru, prestiżu i prawa do dowodzenia. Otrzymują również dywidendę materialną (Connell, 2005).

Nie należy jednak pojmować męskości czy kobiecości jako ustalonych przez naturę ani też jako po prostu narzuconych z zewnątrz przez społeczne normy lub presję instytucji. Płeć jest praktyką społeczną, społeczną strukturą, wzorcem w układach społecznych i to ludzie konstruują siebie jako męskich lub kobiecych (Connell, 2005). Choć w kręgu europejskim męskość nadal najczęściej konstruowana jest na podstawie wzorca hegemonicznego, to coraz powszechniej obserwować można istnienie nowych wzorców męskości. Również w Polsce zauważalna jest powolna tendencja do przejawiania męskości „opartej na trosce o innych”, wyzwalającej się z przymusu rywalizacji (Kwiatkowska, Nowakowska-Kaliszuk, 2006; Hyży, 2010; Łozowska, 2010; Radomski, 2010). Wskutek przemian w rozumieniu męskości u wielu mężczyzn pojawiać się może chęć celebrowania męskości hegemonicznej (Kluczyńska, 2010). Owe aspiracje mężczyźni realizować mogą przez sport, zwłaszcza sporty walki, które wymagają brutalności, a za zwycięzców uchodzą ci najbardziej dominujący. Kath Woodward (2007) uważa nawet, że w boksie mamy do czynienia ze „zmową męskości”. Mężczyzna-zawodnik idealnie przecież koresponduje z hegemonicznym wzorem męskości, zarówno jeśli chodzi o zachowania, jak i wygląd fizyczny.

Głębokiego wglądu w pięściarski świat dostarcza Loïc Wacquant (2004). Za sprawą jego ponad trzyletnich badań etnograficznych w środowisku czarnoskórych amerykańskich pięściarzy uzyskujemy obraz boksu jako dyscypliny angażującej wiele zmysłów. Ciału sportowca nieobcy jest bowiem ból, jego uszom dźwięk uderzeń rękawic i jęki, a oczom synchronizacja ciał w przestrzeni. Pięściarz doskonale zna też zapach potu i krwi. Jego tożsamość pieczętuje rygorystyczny reżim cielesny i umysłowy, a świat ten jest męskim bractwem stosującym przemoc kontrolowaną. Z kolei Deborah Jump (2020) zauważa, że zawodowa kultura boksu oraz tożsamość pięściarzy sytuują przemoc w centrum koncepcji męskiego ja.

Metodologia badań własnych

Na potrzeby badań skorzystałam z perspektywy jakościowej. Pozwoliła ona na uzyskanie wiedzy na temat doświadczeń, interpretacji członków społecznego świata pięściarzy oraz budowanych przez nich uzasadnień dotyczących realizowanego działania podstawowego. Jak pisze Krzysztof T. Konecki:

Socjologia jakościowa jest perspektywą opisu, rozumienia i czasami wyjaśnienia zjawisk społecznych poprzez badania empiryczne i analizę doświadczeń indywidualnych i grupowych, definicji świata społecznego oraz interakcji, przy użyciu jakościowych metod badania lub jakościowej analizy jakościowych i/lub ilościowych danych. [...] Jest ona raczej jakościowym sposobem myślenia o ludzkim doświadczeniu, drogą „naukowej oraz intersubiektywnej empatii”, która pozwala dotrzeć do znaczenia doświadczeń indywidualnych i grupowych tak zwanego zewnętrznego świata (Konecki, 2005b: 2).

Jak zauważają Przemysław Nosal i Honorata Jakubowska (2017), polska socjologia sportu zmagają się z niedoborem analiz jakościowych. W tej subdyscyplinie najczęściej wykorzystuje się metody ilościowe, które nie pozwalają na wystarczające pogłębienie niektórych problemów związanych ze sportem. Metodologię badań jakościowych warto stosować, zwłaszcza gdy zależy nam na poznaniu trudno mierzalnych aspektów zjawiska (jak w przypadku agresji) oraz uzyskaniu szczegółowego obrazu badanego fragmentu rzeczywistości społecznej.

Wielu badaczy (m.in. Wacquant, 2004; Woodward, 2007; Owton, 2015; Matthews, 2021) wskazuje na istotną rolę ucieleśnienia w doświadczeniach pięściarzy. Wacquant (2004) postrzega boks jako cielesne rzemiosło i zaznacza, że u wprawionego boksera mamy do czynienia z symbiozą ciała i umysłu. Według niego psychika pięściarza staje się częścią jego fizyczności i odwrotnie. Jego ciało rozumie, uczy się, sortuje i przechowuje informacje, znajduje odpowiedzi w repertuarze działań, a w końcu staje się przedmiotem całej praktyki bokserskiej. Jak pisze: „Głowa jest w ciele, a ciało w głowie” (Wacquant, 2004: 238). Z uwagi na cielesność tej dyscypliny, często stosowanymi przez badaczy zajmujących się tym sportem technikami badawczymi są obserwacja uczestnicząca oraz autoetnografia. Jednakże w przypadku zainteresowania procesami legitymizacyjnymi, które przebiegają na poziomie dyskursu, aktów komunikacyjnych i poprzez budowanie ideologii (Shibutani, 1955; Clarke, 1991; Kacperczyk, 2016) za

odpowiedniejszą technikę generowania materiału badawczego uznałam indywidualny wywiad pogłębienny. Zdecydowałam się na przeprowadzenie wywiadów, ponieważ – jak twierdzi Svetlana Gudkova (2012: 149) – „uzyskiwane są w nich [...] ludzkie doświadczenia i interpretacje faktów. Można zatem dowiedzieć się wiele na temat sposobu odbierania i rozumienia rzeczywistości przez ludzi”. Prowadzone wywiady miały charakter częściowo ustrukturyzowany, gdyż wspomagałam się narzędziem badawczym w postaci przygotowanych przeze mnie dyspozycji do wywiadu⁵. Rozmówcom zadawane były podobne pytania, jednak miały formę otwartą, co pozwalało na poruszanie różnorodnych wątków oraz uzyskiwanie większej ilości informacji, niż zakładałby sztywny scenariusz wywiadu. Technika generowania materiału badawczego, którą stosowałam, zawierała elementy biograficzne. Dzięki temu udało mi się dotrzeć do sposobów legitymizacji społecznego świata pięściarzy nie przez wymuszenie bezpośrednimi pytaniami (Kelle, 2005), a jedynie poprzez wysłuchanie refleksyjnej narracji na temat życia, problemów i drogi, którą przebyli sportowcy, zanim znaleźli się w tym miejscu kariery sportowej, w której są obecnie⁶. Jak piszą Paulina Bednarz-Łuczewska i Michał Łuczewski (2012: 121): „badamy biografie nie tylko po to, żeby poznać człowieka – jego wrażliwość, system wartości, decyzje, lecz także po to, by spojrzeć na cały świat społeczny zapisany w jego losie”.

Wywiady odbywały się w okresie od 30 marca do 22 kwietnia 2022 roku i przebiegały w formie wideorozmowy przy użyciu komunikatora Messenger. W przypadku mojej grupy badawczej zapośredniczenie technologiczne było konieczne ze względu na jej rozproszenie geograficzne i dużą mobilność związaną z odbywaniem walk w różnych częściach świata. Każda rozmowa była nagrywana za zgodą badanych. Za technikę analizy materiału posłużyła mi analiza treści, która pozwala na wyciąganie wniosków dotyczących nie tylko treści komunikatu, ale również jego nadawcy – jak widzi i przedstawia on społeczną rzeczywistość (Maj, 2013). Jednostkę analizy stanowił wątek. Aby dokonać porównań i wyciągnąć wnioski, w trakcie analizy materiału wywołanego utworzyłam teoretyczno-empiryczny klucz kategoryzacyjny, czyli narzędzie badawcze, które korespondowało z celem moich badań i problemem badawczym. Następnie dokonałam kodowania, które „polegało na przypisywaniu określonych treści do ustalonych kategorii pojęciowych” (Maj, 2013: 140).

Rozmówców do wywiadów pozyskiwałam w sposób dogodny, w którym to „dobór elementów odbywa się na zasadzie łatwej ich dostępności” (Frątczak, Mynarska, 2007: 7). Skorzystałam z metody kuli śnieżnej, prosząc dwóch znanych mi pięściarzy o polecenie mężczyzny uprawiającego boks, który byłby chętny do wzięcia udziału w badaniu. Następnie procedurę tę powtarzałam do momentu

5 Dyspozycje do wywiadu podzielone były na cztery sekcje: 1) pytania dotyczące bokserskiej teraźniejszości i uprawianej dyscypliny sportowej; 2) pytania dotyczące sportowej przeszłości pięściarza; 3) pytania dotyczące bokserskiej przyszłości; 4) *case studies* siedmiu bokserskich „incydentów” (wyrażenie opinii na temat zaistniałych zachowań agresywnych).

6 Wątki dotyczące agresji są na tyle istotne w dyskursie tego społecznego świata, że spontanicznie pojawiały się w wypowiedziach badanych w procesie ich opowiadania o własnym (głównie obecnym i związanym z przyszłością) życiu. Do agresji odnoszono się między innymi w przypadku pytań o społeczną percepcję boks i stosunek do jego delegalizacji czy też negatywne doświadczenia związane z uprawianiem tej dyscypliny. W taki sam sposób ujawniały się w narracjach pięściarzy również wątki związane z męskością (na przykład podczas pytań o to, czy pięściarze uważają, iż boks jest dla wszystkich). Rolą badaczki było jedynie zachęcenie rozmówców do pogłębiania wypowiedzi. Dopiero sekcja czwarta wywiadu (*case studies*) nawiązywała wprost do zachowań agresywnych, jednakże została wprowadzona w celu skłonienia badanych do głębszej refleksji nad niejednoznacznością pojęcia agresji.

uzyskania grupy badawczej liczącej dwanaście osób. Jak pisze Earl Babbie (2005: 206): „w metodzie kuli śnieżnej badacz zbiera dane o kilku członkach badanej populacji, których da się odszukać, a następnie prosi te osoby o dostarczenie informacji potrzebnych do odszukania innych członków tej populacji, których akurat znają”. W ten sposób kręgi coraz bardziej się rozszerzały, a rozmówcy różnicowali. Dzięki metodzie kuli śnieżnej udało mi się dotrzeć do pięściarzy z różnych części Polski, w tym do tych utytułowanych (dwóch polskich kadrowiczów, dwóch mistrzów Małopolski, mistrza Polski, mistrza Europy, a nawet pretendenta do tytułu mistrza świata).

Grupą badaną byli pięściarze boksu olimpijskiego i zawodowego, ponieważ jedni i drudzy uczestniczą w walkach, w których dochodzi do zadawania bólu drugiemu człowiekowi. Nie mają więc tutaj istotnego znaczenia różnice pomiędzy tymi dwoma typami sportu (takie jak np. liczba rund w walkach, rodzaj rękawic, zarobki), gdyż obydwie grupy zawodników mają styczność z agresją. Ważnym kryterium, które przyjąłem, była liczba stoczonych walk – nie mniej niż dwadzieścia pojedynków. Rozmawiałam z doświadczonymi sportowcami, którzy wielokrotnie pokonywali swoich rywali dzięki przewadze fizycznej. Ich wiek mieścił się w przedziale od 26 do 44 lat, a w momencie badania każdy z nich był mieszkańcem Polski i identyfikował się jako polski zawodnik. Przedstawione w artykule imiona mężczyzn są fikcyjne. Zostały wprowadzone w celu anonimizacji badanych, by uniemożliwić identyfikację ich tożsamości.

Spółeczny świat pięściarzy z perspektywy jego uczestników

Pięściarze nazywali swoją profesję szermierką na pięści. To określenie ma neutralny wydźwięk i odnosi się do analogii między boksem a szermierką. Sporty te są olimpijskimi sportami walki, wykorzystującymi podobne ruchy rąk i nóg, polegającymi na skutecznym trafieniu przeciwnika. Szermierka jest sportem klasycznym, uznawanym za symboliczny sport dżentelmenów, muszkieterów (Byczyński, 2012). Można więc wnioskować, iż pięściarze poprzez odwołania do tego sportu nadają boksowi symboliczny sens i prestiż.

Uczestnicy społecznego świata polskich pięściarzy stosowali wobec swojego sportu przymiotniki pozytywnie go wartościujące. Boks określali sportem „kultowym”, „królewskim” i „szlachetnym”, a swój świat i to, czym się zajmują, postrzegali jako „piękno” i „sztukę”. Leon wspominał jedynie, iż „boks to nie jest głaskanie się kwiatami”, jednak nawet to określenie dalekie było od postrzegania tej dyscypliny jako w jakikolwiek sposób przemocowej. Badani traktowali ją jako „miłą przygodę życia”, „fajdę”, a nawet „formę relaksu”. Powyżej przywołane określenia można uznać za formę legitymizacji, gdyż pięściarze, stosując pozytywne określenia względem swojego świata, nie tylko usprawiedliwiają to, co robią, ale także pokazują, iż jest to dobre i słuszne.

Działaniem podstawowym, fundamentem funkcjonowania społecznego świata polskich pięściarzy, jest toczenie walk w ringu. Jednakże narracje pięściarzy nie skupiały się wyłącznie wokół pojedynków, ale również przygotowań do nich, czyli wspólnych treningów i sparingów. Choć deklarowano, iż

walki ringowe przynoszą największą radość, to właśnie treningi są codziennością pięściarzy, czymś, na co zawsze znajdują czas, w co wkładają najwięcej energii, a sala treningowa jest „ich drugim domem”⁷. Pięściarze traktują walkę już jako „egzamin”, „zwieńczenie swojej ciężkiej pracy” i „wisienkę na torcie”. Według nich boks nie polega wyłącznie na wejściu do ringu. Bez treningu pięściarz nie może bowiem podjąć godnej walki, dzięki której zyska szacunek w tym świecie, natomiast skupiając się wyłącznie na treningach, nie podejmując przy tym walk, uznany będzie za sportowca rekreacyjnego, a nie zawodnika i pięściarza. Treningi w tym przypadku nie stanowią więc wyłącznie działania pomocniczego. Sportowcy są tak silnie w nie zaangażowani, tworząc na przykład w mediach społecznościowych własne grupy dotyczące wspólnych przygotowań, że należy uznać, iż w społecznym świecie polskich pięściarzy mamy do czynienia nie z jednym, a dwoma immanentnie ze sobą związanymi i uzupełniającymi się działaniami podstawowymi. Warto mieć więc na uwadze to, że za widowiskiem ringowym kryją się ciężkie przygotowania, polegające na licznych treningach i wyrzeczeniach. Na podstawie narracji pięściarzy można również zauważyć, iż działania podejmowane w ramach ich społecznego świata wywołują mechanizmy podobne do tych zachodzących w przypadku uzależnień. Z jednej strony sprawiają cierpienie fizycznie (takie jak przemęczenie, rany i kontuzje) oraz psychicznie (związane ze stresem, presją i porażkami), z drugiej natomiast nadają życiu sens.

Spoleczna percepcja

Choć rozwój kariery sportowej i odnoszenie sukcesów sportowych związane jest z prestiżem społecznym, a już od czasów starożytnej Grecji mamy do czynienia z kultem sportowców (Gałaszewski, 2020), jednak należy zauważyć, iż pięściarze nie zawsze są bożyszczami tłumów, osobami bezkrytycznie wielbionymi i cenionymi. Często spotykają się oni z negatywnym odbiorem swojego społecznego świata oraz stereotypizacją.

Pejoratywna percepcja społeczna boksu, z którą spotkali się moi rozmówcy, dotyczyła przede wszystkim nadawaniu mu statusu sportu barbarzyńskiego i prymitywnego, który polega na „brutalnym mordobiciu bez sensu i waleniu się po głowie” oraz „**krzywdzi**” i „**zabija ludzi**”. W ich jaźni odzwierciedlonej, czyli wyobrażeniach na temat siebie na podstawie tego, co sądzą o nich inni (Turner, 1985), wiedzieli siebie jako złych i **agresywnych** ludzi – „troglodytów”, „obite głowy”, „tępaków bez szkoty”, „bandytów” oraz „osiłków, którzy mają siano w głowie i tylko się leją”. Zdarzało się nawet, że pięściarze doświadczali dyskryminacji, czego przykładem są słowa Kazka:

Bywało ciężko, bo zdarzało się tak, że gdzieś jak załatwiliśmy sobie salę, to nas wyrzucali z tej sali, bo uważali, że skoro trenujemy na sali, no to później bijemy ludzi na ulicy.

⁷ Wszyscy moi rozmówcy przejawiali ten sam typ uczestnictwa w społecznym świecie pięściarzy. Należeli oni do rdzenia osób wysoce zaangażowanych (ang. *highly involved*), między innymi ze względu na pozostawanie w centrum działań społecznego świata nawet poza standardowym czasem uczestnictwa oraz mobilizowanie innych do zaangażowania w działania podstawowe (Kacperczyk, 2016). W społecznym świecie pięściarzy funkcjonują jednak również „osoby zdystansowane, oddalone od centrum (*marginal participants*)” (Zimnica-Kuzioła, 2018: 30). Należą do nich według moich rozmówców ludzie, którzy trenują niesystematycznie czy „na pokaz”.

Sportowcy w niektórych kontekstach musieli ukrywać to, czym się zajmują, aby nie zostać nieprzychylnie potraktowani. Taka percepcja pięściarzy w dużej mierze wynika z tego, iż „inni oceniają jednostkę nie tylko przez pryzmat jej indywidualności, ale również przez pryzmat grup, do jakich ona należy” (Potasińska, 2012: 167). Pięściarze interpretowali takie podejście jako krzywdzące i stosowali różnego rodzaju strategie legitymizacyjne, mające uzasadnić to, czym się zajmują.

Strategie legitymizacyjne uprawiania boksu – niebezpieczeństwo, krzywda, agresja

Na podstawie narracji moich rozmówców udało mi się wyróżnić trzy główne własności pięściarstwa, które starali się uzasadnić sportowcy. Były to: **niebezpieczeństwo** boksu, **krzywda**, którą wyrządza się drugiej osobie oraz **przejawy agresji**⁸.

Niebezpieczeństwo

Pięściarze świadomi byli zagrożeń płynących z uprawiania sportu, jakim jest boks. Twierdzili, iż osoba decydująca się na udział w walkach musi liczyć się z mikrourazami głowy, złamaniami kończyn, żeber i szczęki, kontuzjami takimi jak zwichnięcia i skręcenia, wylewami do mózgu, paralizem, a nawet śmiercią, jednakże obawiali się takich sytuacji i niechętnie rozmawiali o takiej wizji swojej przyszłości.

Albert, który jest muzułmaninem, w uzasadnianiu krzywdy, jakiej można doznać na skutek uprawiania boksu, odwoływał się do swojej wiary. W świetle teorii neutralizacji Sykesa i Matzy (1957: 669) stanowi to technikę odwoływania się do wyższych racji, zgodnie z którą „odstępstwo od pewnych norm może nastąpić nie dlatego, że normy są odrzucane, ale dlatego, że przyznaje się pierwszeństwo innym normom, uznanym za [...] wymagające większej lojalności”. Mężczyzna mówił:

Ja jestem mocno wierzący. Zawsze wracam do wiary i to mnie trzyma w nadziei, że wszystko będzie dobrze i robię swoje. Trzeba wierzyć, że to, co się wydarzyło, takie ma być i ma cię to czegoś nauczyć, masz wyciągnąć wnioski i się podnieść. Jestem w stanie to unieść, nawet jakbym zdrowie utracił i nie mógł trenować, to też dam sobie z tym radę, widocznie taka wola Boga.

Nasuwa się tutaj wniosek, iż aby należeć do społecznego świata polskich pięściarzy, należy zaakceptować ryzyko utraty zdrowia i/lub życia. W opinii sportowców „prawdziwy” pięściarz musi charakteryzować się specyficznym typem osobowości – nie może bać się doświadczać ani zadawać bólu oraz musi mieć odporną psychikę. W ten sposób wskazywano na ekskluzywność i unikatowość swojego świata, do którego według nich należeć mogą tylko predestynowane osoby. Jak wskazywał Maurycy:

⁸ Analiza nie wykazała wyraźnych różnic pomiędzy strategiami legitymizacyjnymi podejmowanymi przez pięściarzy olimpijskich a pięściarzy zawodowych.

Wiesz, to nie jest tak, że każdy się nadaje do tego sportu, że przyjdzie taki pierwszy lepszy i zostanie tym pięściarzem. Ilu takich było, co tak myślało. Parę treningów, maksymalnie jedna walka i ślad po nich ginął. Do boksu trzeba się urodzić, bo ciało wytrenujesz, zbudujesz kondycję, mięśnie, ale głowy nie. Już trzeba być tak stworzonym, żeby umieć unieść ciężar bicia i bycia obijanym.

Trzeba jednak podkreślić, że choć sportowcy uznawali boks za sport urazowy, to uważali, że to nie sama dyscyplina jest źródłem zagrożenia zdrowia, lecz nieodpowiednie przygotowania prowadzące do odwodnienia organizmu, nieprawidłowo przeprowadzone badania lekarskie dopuszczające do zawodów osoby chore bądź kontuzjowane, niewłaściwe decyzje trenerów zezwalające na pojedynki podopiecznym nieposiadającym odpowiednich umiejętności, a także niewykwalifikowani sędziowie, którzy – widząc niedomaganie zawodnika – nie decydują się na zakończenie potyczki. Powyższy zabieg językowy można nazwać – za katalogiem technik neutralizacyjnych Bandury (1999: 198) – rozproszeniem odpowiedzialności. Ma ono miejsce w przypadku działania, w które zaangażowanych jest wielu ludzi, tak że wyrządzane szkody udaje się przypisać zachowaniu innych. Zabieg ten jest strategią legitymizacyjną, którą posłużyli się pięściarze w celu zmniejszenia kontrowersyjności boksu.

Pięściarze nie uważali też boks za nadzwyczaj niebezpieczny w porównaniu z innymi sportami. Kolejną strategią legitymizującą niebezpieczeństwo boks, którą udało mi się wyróżnić, była hiperbolizacja zagrożenia w ramach innych sportów, określana ogólniej przez Cromwella i Thurmana (2003) jako usprawiedliwianie przez porównywanie. Polega ona na argumentowaniu, iż zawsze „mogą być gorsi lub nie są tak źli jak inni” (Cromwell, Thurman, 2003: 546). I tak za znacznie bardziej niebezpieczny sport od pięściarstwa uważano wyścigi samochodowe, a za równie kontuzjogenne i ryzykowne dyscypliny uznawano: piłkę nożną (zawały serca podczas meczów), jeździectwo (upadki z koni), bieganie (uszkodzenia stawów skokowych), skoki narciarskie (upadki ze skoczni), zapasy, a nawet tenisa i ping-ponga (złamania nóg). Z kolei w powoływaniu się na inne czynniki będące źródłem zagrożenia życia wymieniano między innymi alkohol i narkotyki, które według badanych pięściarzy rocznie uśmiercają znacznie więcej osób niż boks. Jak przekonywał Albert: „Ludzie na drogach giną, na siłowni giną, od sterydów giną, od odżywek giną, od papierosów giną”.

Wyrządzanie krzywdy

Zadawanie bólu przeciwnikowi pięściarze interpretowali w pozytywny sposób. Twierdzili, że towarzyszy temu adrenalina, przyjemność, a nawet euforia. Deklarowali, że odczuwają radość, gdy uda im się wyprowadzić celny cios w jedno z najbardziej wrażliwych miejsc rywala, takie jak wątroba, podbródek czy nos. Jednakże przekonywali oni, iż satysfakcja ze sprawiania bólu drugiej osobie wynika z chęci zdobycia punktu, co przybliżyć ma do zwycięstwa. Wobec tego podczas walk pięściarze starają się nie myśleć o tym, że powodują cierpienie i uszczerbek na zdrowiu przeciwnika. Albert racjonalizował to w sposób następujący:

Traktuję to jako pracę, mocno na sportowo, że to są punkty. Nie chcę go zabić. W ogóle o tym nie myślę. To nie jest taka walka jak na ulicy, w imię jakichś wartości, tylko to jest sportowo. Po prostu chcę być lepszy, chodzi o zadane ciosy, styl walki, obronę, sposób poruszania się.

Krzywdzenie drugiej osoby w boksie legitymizowano poprzez odwołania do reguł, a więc instytucjonalizacji. Przykładem tego jest wypowiedź Szczepana, w której daje się zauważyć odpersonalizowanie:

Pięściarz nie może być dobry, jeśli myśli, że szkoda mu cierpiącego przeciwnika. Takie są zasady, że idziesz i walczysz, jeden i drugi zawodnik wie, na co się pisze. Nie czuję się źle z tym, jak kogoś biję, nawet jeśli go znokautuję, bo o to w tym sporcie przecież chodzi.

Według sportowców istnienie regulaminu, równość szans, świadoma i dobrowolna zgoda zawodników oraz obecność sędziów i personelu medycznego stanowią czynniki legitymizujące używanie siły fizycznej wobec drugiego człowieka. Pięściarze podkreślali istnienie zapisu w regulaminie bokserskim, dającego zawodnikom prawo do rezygnacji z walki w dowolnym jej momencie. Została też poruszona kwestia wykorzystywanej w pięściarstwie technologii, która – jak twierdzili sportowcy – w znacznym stopniu eliminuje obrażenia przeciwnika i chroni jego zdrowie. Mowa tutaj o rękawicach bokserskich, ochraniaczach na zęby, suspensorze oraz kaskach w przypadku osób, które nie ukończyły określonego wieku. Powyższe usprawiedliwienia można określić również uznawaniem siebie samego za uprawnionego do dokonania czynu. Tę strategię legitymizacyjną zidentyfikował w swoich badaniach nad przestępstwami „białych kołnierzyków” również Coleman (2002).

Każdy z moich rozmówców odebranie życia bądź trwałe uszkodzenie zdrowia swojego rywala wyobrażał sobie jako nieprzyjemne i trudne doświadczenie. Jak twierdził Feliks:

Fajnie, jak się przewracają, ale nie fajnie, jak dzieje się im krzywda. Jakbym go znokautował i był znoszony na noszach, to by mi było przykro.

Starano się jednak neutralizować fakt wyrządzenia krzywdy w tym społecznym świecie poprzez powoływanie się na inne pola aktywności ludzkiej, w których również występują możliwości utraty życia. Według pięściarzy zabicie drugiego człowieka w ringu ma po pierwsze najczęściej charakter nieintencjonalny i można porównać to do wypadku samochodowego oraz, po drugie, stanowi „wypadek przy pracy”, podobnie jak ma to miejsce w przypadku nieudanej operacji chirurgicznej będącej błędem lekarskim. Można wyróżnić więc tutaj zarówno technikę neutralizacyjną określaną przez Bandurę (1999: 95–96) jako porównania łagodzące, jak i technikę objaśnień Scotta i Lymana (1975) – wymówkę przybierającą postać odwołania do przypadku, polegającą na zapewnianiu, iż czyn nie był zamierzony.

Moją uwagę przykuła jeszcze wypowiedź Ludwika, który posłużył się metaforą boksu jako narzędzia, będąca strategią legitymizacyjną pięściarstwa. Dokładnie tak brzmiały jego słowa:

Boks jest jak nóż. Za pomocą noża możesz zrobić swojej kobiecie obiad, ale też możesz zabić swoją kobietę. Każdym narzędziem, długopisem, zegarkiem, wszystkim możesz zabić. Tylko zależy, co jest w twojej psychice.

Stosowanie agresji

Pięściarze podkreślali istnienie dwóch typów agresji. Pierwszy według nich to agresja „zła”, rozumiana w ich społecznym świecie jako impulsywne działanie, tracenie nad sobą kontroli, reagowanie krzykiem i złością oraz krzywdzenie słabszych. W zbiorowości pięściarzy uchodzi ona za coś niebezpiecznego, czego należy się wystrzegać, ponieważ oddalić może od zwycięstwa, zamiast do niego przybliżyć. Agresję niedopuszczalną w tym sporcie, czyli sytuacje wykraczające poza przepisy bokserskie, takie jak odgryzienie ucha oponentowi, oplucie go, uderzanie poniżej pasa czy pobicie sędziego, uważano za niewłaściwą, a osoby dopuszczające się jej za „niezrównoważone psychicznie”. Z największą niechęcią i sprzeciwem badanych spotkało się jednak nadużywanie siły fizycznej (śmiertelne pobicie żony i zięcia). Według pięściarzy osoba, która dopuszcza się takiego czynu, zostaje natychmiastowo wykluczona z ich społecznego świata. Starano się jednak legitymizować agresję niedopuszczalną w boksie poprzez przeniesienie odpowiedzialności za nią na inne płaszczyzny. Sukcesy, których doświadczali sportowcy, traktowane były jako wynik własnego sprawstwa, natomiast winą za niepowodzenia czy niewłaściwe zachowania obarczano innych. Feliks stosował na przykład wymówkę polegającą na odwoływaniu się do popędów biologicznych, zgodnie z którą „za popełnienie danego czynu odpowiadają popędy biologiczne, na które winny nie ma wpływu i których istnienie uznaje partner interakcji” (Scott, Lyman, 1975: 147–150 za Byczkowska, 2011: 193). Mówił on:

Tak jest w biologii, że mamy jako pięściarze dużą dawkę testosteronu. Testosteron naturalnie powoduje jakąś agresję, pobudza nas. Różne sytuacje w życiu sprawiają, że nie zawsze jesteśmy w stanie nad tą agresją zapanować.

Moi rozmówcy byli zdania, że agresja w boksie ma zewnętrzne pochodzenie. Według nich, jeśli zawodnik dopuścił się brutalnego zachowania wobec swojego rywala, takiego, jakim jest na przykład odgryzienie mu ucha, to winne temu były sterydy. Jeśli sfaulował poprzez zadanie ciosów poniżej pasa, to prawdopodobnie został przez kogoś przekupiony albo jego przeciwnik próbował fauli wcześniej i to sędzia był temu winien, ponieważ nie reagował. Natomiast jeśli pięściarz pobił kogoś bliskiego, to przypuszcza się, iż był pod wpływem alkoholu bądź narkotyków. Odpowiedzialnością za zjawisko agresji w boksie obarczano też komercjalizację tego sportu. Według pięściarzy *trash talk*⁹ nie jest intencją zawodników, a wymogiem mediów, aby walka „lepiej się sprzedawała”.

Rozmówcy podkreślali również, że częstą przyczyną nieodpowiednich zachowań pięściarzy jest ich przeszłość i niewłaściwa socjalizacja. Stosowano też uzasadnienia o wewnętrznym pochodzeniu

⁹ *Trash talk* (śmieciowa gadka) to określenie używane przez pięściarzy na sytuację, w której jeden z zawodników stosuje obelgi i obraża drugiego bądź jego bliskich, co ma na celu sprowokowanie przeciwnika.

agresji (agresja jako wynik przemęczenia lub zamroczenia). Miały one na celu normalizację stosowania agresji niedopuszczalnej w boksie. Sykes i Matza (1957) powyższy sposób neutralizowania określają mianem techniki kwestionowania odpowiedzialności. Polega ona na przekonaniu jednostki, iż „czyny przestępcze są spowodowane siłami niezależnymi od jednostki i znajdują się poza jej kontrolą” (Sykes, Matza, 1957: 667). Również w przypadku legitymizacji agresji powoływano się na inne sporty, stosując porównania łagodzące (Bandura, 1999). Według pięściarzy agresja nie jest wyłącznie domeną boksu. Podawano przykłady agresji piłkarzy, koszykarzy oraz hokeistów.

W narracjach pięściarzy pojawił się jeszcze drugi rodzaj agresji, którą określano mianem agresji „w dobrym tonie”, „sportowej”, „kontrolowanej” oraz „pazura”. Jej występowanie legitymizowano poprzez odwołania do regulaminu bokserskiego, w którego świetle sędziowie, typując zwycięzcę, biorą pod uwagę punkty za zadane ciosy, technikę oraz właśnie agresywność. Podkreślano, że ten typ agresji w boksie jest niezbędny oraz wartościowano go pozytywnie. Podobnie jak w przypadku zadawania bólu przeciwnikowi pięściarze legitymizowali stosowanie „dozwolonej” agresji poprzez uznawanie siebie samych za uprawnionych do podejmowania tej czynności (Coleman, 2002).

Zenon charakteryzował dopuszczaną agresję następująco:

Agresywność ringowa to nie jest taka agresywność, jak może się wydawać. Polega ona na tym, że wywierasz presję na swoim przeciwniku i jesteś tą stroną, która jest bardziej aktywna, więcej atakuje i więcej prze do przodu. To nie jest żaden przejaw agresywności takiej, o której większość ludzi myśli.

W narracjach pięściarzy dostrzegłam też teoretyzowanie, zgodnie z którym elementami mającymi odróżnić agresję „złą” od agresji „dobrej” są: moment jej wystąpienia (agresja dobra występuje w trakcie walki bokserskiej, nie wliczając przerw), osoba, wobec której jest skierowana (agresja dobra skierowana jest wyłącznie w stronę oponenta, nigdy sędziego, trenera czy innej osoby) oraz zgodność z regułami tego sportu. Do przejawów „sportowej” agresji zaliczyć można nokaut oraz zabicie swojego przeciwnika w ringu, ponieważ spełniają one powyższe kryteria.

Co jednak ciekawe, kilku moich rozmówców uważało, że w społecznym świecie pięściarzy nie mamy do czynienia z żadną formą agresji, gdyż uczestnictwo w nim niweluje negatywne emocje. Zenon nawet mówił żartobliwie: „Pięściarze to są chłopaki z gołębimi sercami”. W przekonaniu pięściarzy upatrywanie agresji w boksie jest „szukaniem zła w tym, że jest to sport kontaktowy”. Tę strategię legitymizacyjną określam więc mianem wypierania agresji.

Męskość w narracji pięściarzy

W życiu społecznym mamy do czynienia z pluralizmem społecznych światów. Wśród niektórych konstytutywne znaczenie ma ilość zasobów, wśród innych zaś władza, płeć czy klasa społeczna. Jeszcze inne natomiast funkcjonują ponad dominującymi podziałami społecznymi (Strauss, 1993).

Na podstawie badań własnych zauważyłam, iż polscy pięściarze silnie wiązali swój społeczny świat z płcią. Wielu z nich określało boks jako domenę „typowo męską”. Posługiwano się również metaforą, która brzmiała, że aby uprawiać boks, trzeba „mieć jaja”¹⁰, co oddaje sposób widzenia świata i wartościowania rzeczywistości przez sportowców oraz dyskredytuje obecność kobiet w tym sporcie. Wśród pięściarzy przeważało więc biologiczno-esencjalistyczne rozumienie kobiecości i mękości, a więc oparte na założeniu, iż różnice cielesne między kobietami i mężczyznami implikują różnice w charakterze i obowiązkach obu płci. Prowadzi to do powstawania stereotypów płci, czyli utartych przekonań na temat tego, jakie zachowania i role społeczne są słuszne i zgodne z daną płcią (Connell, 2005; Leszczyńska, Dziuban, 2012; Simonides, 2014). Kilku polskich pięściarzy otwarcie deklarowało nawet sprzeciw wobec kobiecego boksu, między innymi ze względu na to, że sport ten odbierali jako sprzeczny z reprodukcją biologiczną. Pokazuje to, iż część pięściarzy podzielała stereotypową wizję roli społecznej kobiety, zgodnie z którą każda kobieta, prędzej czy później, powinna zostać matką. Albert na przykład przekonywał:

Dziewczyny moim zdaniem są trochę pokrzywdzone w tym świecie facetów i nie mogą stworzyć stabilnego związku czy urodzić dziecka.

Należy dodać jeszcze, iż zgodnie z esencjalizmem biologicznym „różnicowanie kobiet i mężczyzn w życiu społecznym [wynika z – przyp. aut.] odmienności natury kobiet i mężczyzn oraz ich roli w ewolucji gatunku i kultury ludzkiej” (Pankowska, b.d.: 3). Jak mówił Henryk:

To chyba jest taki sport bardziej męski, w sensie takim, że gdzieś tam mamy to w naturze, że to mężczyźni zawsze walczyli. Z natury jesteśmy silniejsi niż kobiety.

Pięściarze preferowali treningi w męskim gronie, co z kolei uznać można za przejaw męskiej homosocjalności, czyli „poszukiwania towarzystwa osób tej samej płci i czerpania przyjemności z kontaktów z nimi”, co skutkuje „wykluczeniem kobiet, ale też mężczyzn reprodukujących męskość niehegemoniczną” ze wspólnych aktywności (Gospodarczyk, 2019: 115–116). Według pięściarzy w ich społecznym świecie nie ma bowiem miejsca dla innych mękości niż heteronormatywna.

Zgodnie z koncepcją Connell (2005) podstawowym błędem esencjalistycznego rozumienia płci, redukującego kobiecość i męskość do dwóch kategorii, jest to, że w rzeczywistości nie istnieją cechy przynależne wyłącznie jednej płci. I choć pięściarze chcieliby, aby świat dzielił się wyłącznie na męskich mężczyzn i kobiece kobiety, to ich wypowiedzi potwierdzają spostrzeżenie Connell (2019) o tym, że płć jest strukturą wielowymiarową. W społecznym świecie polskich pięściarzy na dole hierarchii lokowano nie tylko kobiety, ale również mękości podporządkowane, do których zaliczano mężczyzn homoseksualnych oraz heteroseksualnych przejawiających cechy stereotypowo uważane za kobiece. Badani twierdzili, iż pojawienie się nowego typu mężczyzny jako osoby

¹⁰ Podobną praktykę dyskursywną zaobserwowała w wywiadach z brytyjskimi pięściarzami Deborah Jump (2020). Jej rozmówcy używali określenia *pussy* w odniesieniu do osób słabszych fizycznie i nieprzejawiających skłonności do stosowania przemocy. Odrzucanie atrybutów postrzeganych jako kobiece wydaje się więc praktyką charakterystyczną wśród mężczyzn uprawiających boks.

okazującej swoje uczucia, empatycznej, jest „głupim kreowaniem zniewieściałego typu faceta” (Zenon). Podkreślali także, że w obecnych czasach mężczyźni mają problem „z byciem prawdziwym facetem” oraz że „dzieci LGBT, te pedałki, to powinno być zabraniane” (Mieszko). Z wypowiedzi tych można więc wnioskować, iż większość moich rozmówców była nosicielami męskości hegemonicznej¹¹ oraz przejawiała chęć zachowania dominującej pozycji mężczyzn w społeczeństwie. Dominacja polegać może na „przewadze w zakresie statusu, prestiżu, zasobów materialnych” (Skoczyła, 2011), a wygrywanie walk bokserskich służyć może pięściarzom jako środek do tego celu. Społeczny świat pięściarzy jest więc polem zdominowanym przez heteroseksualnych mężczyzn, w obrębie którego dochodzi do manifestacji władzy, rywalizacji oraz występuje przyzwolenie dla licznych zachowań agresywnych.

I choć wiele wskazuje na to, iż pięściarze konstruują swoją męskość w opozycji do kobiecości i innych męskości, to w ich społecznym świecie pojawiały się również nowe wzory męskości. Badani nie wstydzieli się mówić o tym, że wielokrotnie przed walkami czuli paraliżujący lęk, a przecież – zgodnie z biologiczno-esencjalistycznym rozumieniem płci i stereotypami, które ono pociąga – manifestowanie strachu uchodzi za zachowanie, które nie przystoi mężczyźnie. Stereotypy płci zabraniają mężczyznom płakać, natomiast każą być silnymi „jak dąb”. Z narracji moich rozmówców wynika, że wszelkiego rodzaju komunikowanie uczuć nie stanowi dla nich zachowań, których powinni się wstydzić, lecz są to „normalne ludzkie odruchy”. Jak opowiadał Feliks:

Kiedys chodził u mnie po podwórku gołąb, który miał złamane skrzydło. Wziąłem go, włożyłem do klatki, zawiązałem mu skrzydło, myślałem, że mu się zrośnie. Zajmowałem się nim i nalałem mu wodę do litrowego wiaderka. Przychodzę, a on chciał się napić i wpadł do niego, a że miał zawiązane skrzydła, to nie mógł się wydostać i się utopił. Ja tak ryczałem... nie było mi wstyd, uważam, że to jest słodkie. Ta opowieść miała za zadanie powiedzieć ci to, że jestem wrażliwy i nie lubię robić komuś krzywdy. Nawet po wygranej walce nie celebrowałem tego, że ktoś upadł, nie skaczę ze szczęścia czy nie pokazuję, jakim jestem twardelem. Jest mi smutno.

Henryk z kolei wspominał o sytuacji swojego płaczu następująco:

Słyszę werdykt 5:4 w plecy. Wiadomo, że to była polityka, bo wtedy sędziowały kraje sąsiadujące z tym zawodnikiem, z którym ja boksowałem. Boksowałem z Finem, a sędziował Duńczyk, Norweg, czyli Skandynawia. Płakałem jak małe dziecko. Z ringu ściągała mnie ochrona, bo powiedziałem, że nie zejdem.

¹¹ Connell (2005: 79–80) podkreśla jednak, że w rzeczywistości niewielu jest mężczyzn rygorystycznie praktykujących wzór hegemonicznej męskości. Według niej męskość ta stanowi raczej typ idealny, do którego mężczyźni aspirują. Znacznie częściej zaobserwować można występowanie męskości współuczestniczących, „luźniejszej wersji męskości hegemonicznej”, a więc czerpiących korzyści z przywilejów i profitów nadrzędnej pozycji, a jednocześnie negocjujących swoje relacje z kobietami i mężczyznami należącymi do innych kategorii męskości (Arcimowicz, 2017).

Powyższe spostrzeżenia pozwalają wnioskować, iż w społecznym świecie pięściarzy zaobserwować można praktyki typowe dla wzoru męskości hybrydycznej, która jest kombinacją delikatności i „siły mężczyzny, przez co produkowana jest nowa forma władzy, która wspiera męski autorytet” (Kluczyńska, 2021: 38). Pięściarze, zapewniając o swojej wrażliwości, dyskursywnie dystansowali się wobec męskości hegemonicznej. Ważne dla nich było na przykład, aby nigdy nikogo w ringu nie zabić ani nie uczynić osobą z niepełnosprawnością. Przyznawali, iż wielokrotnie po walce odczuwali wyrzuty sumienia z powodu uszkodzenia zdrowia przeciwnika, jednakże nigdy nie myśleli, by zaprzestać z tego powodu walk. Włączenie przez młodych, białych i heteronormatywnych pięściarzy do realizowanego przez nich wzorca męskości elementów kobiecości i męskości niehegemonicznych, takich jak emocjonalność czy okazywanie uczuć, nie służy jednak „dekonstrukcji ich dominacji”, lecz jedynie „maskuje patriarchalną władzę” (Kluczyńska, 2021: 41–42). Jest to pozorne zamazywanie różnic, w ramach których nadal w społecznym świecie pięściarzy reprodukowany jest wzorzec mężczyzny sprawnego fizycznie, silnego i dominującego nad innymi. Jak twierdzi Urszula Kluczyńska (2021), włączanie aspektów męskości podporządkowanych przez mężczyzn z grup dominujących przynosi im wiele korzyści. Pięściarze, dyskursywnie odżegnując się od braku empatii i braku wrażliwości, a więc wprowadzając do swojej męskości pozorne zmiany, legitymizują podejmowane przez siebie działania podstawowe i dążą do zyskania przychylności społeczeństwa.

Reasumując, przedstawione w niniejszym artykule wyniki badań dają wgląd w częściowo tylko zbadaną przez nauki społeczne (zob. Lipiec, 2005; Cynarski, Litwiniuk, 2007; Darmas, 2019) zbiorowość polskich pięściarzy. Pozwalają dostrzec sposób definiowania męskości i złożoność tej kategorii w dyskursie społecznego świata polskich pięściarzy oraz to, że pięściarze w aktywny sposób biorą udział w negocjacjach znaczeń przypisywanych pięściarstwu przez ogół społeczeństwa.

Konkluzje

Z moich ustaleń wynika, że uczestnicy społecznego świata polskich pięściarzy ogniskują swoją uwagę wokół dwóch podstawowych działań – treningów oraz ringowych walk, które pozostają w ścisłym związku z rywalizacją. Choć wskazywano na trud psychiczny i fizyczny generowany uczestnictwem w tym świecie, to przeważało pozytywne wartościowanie pięściarstwa – jako szlachetnego, wyjątkowego i dalekiego od przemocy. Pięściarze silnie utożsamiali się ze swoim społecznym światem, a doświadczanie bólu traktowali jako fundamentalny składnik działań podstawowych, który należy zaakceptować.

Sportowcy wielokrotnie spotykali się z negatywnym odbiorem społecznym dotyczącym tego, że ich działania podstawowe związane są z niebezpieczeństwem, krzywdzeniem drugiego człowieka i agresją. Głównymi zarzutami wobec ich działań było to, że są one barbarzyńskie, prymitywne, szkodliwe dla życia i zdrowia, a oni sami nieinteligentni. Wobec tego sportowcy stosowali liczne strategie legitymizacyjne, mające uzasadnić to, czym się zajmują.

Jeśli chodzi o niebezpieczeństwo boksu, pięściarze wykorzystywali następujące strategie uprawomocniające: rozproszenie odpowiedzialności, hiperbolizację zagrożenia w ramach innych sportów i strategię usprawiedliwiania przez porównywanie. Pojawiło się również odwołanie do wyższych racji (wiary), mające uzasadnić podejmowane przez pięściarzy działania zagrażające ich życiu.

W przypadku uzasadniania przez pięściarzy krzywdzenia swoich przeciwników udało mi się zidentyfikować takie strategie neutralizacyjne, jak: racjonalizacja, uznawanie siebie za uprawnionego do podejmowania czynu, porównania łagodzące oraz wymówki polegające na odwołaniu się do przypadku, a także posłużenie się metaforą boksu jako narzędzia. Dla pięściarzy zadawanie bólu drugiej osobie stanowi doświadczenie, któremu towarzyszą pozytywne emocje, jednakże satysfakcja ze sprawiania bólu drugiej osobie nie wynika z chęci skrzywdzenia go, lecz zdobycia punktu, co ma prowadzić do zwycięstwa.

Pięściarze wyróżniali dwa rodzaje agresji – agresję sportową, dopuszczalną w boksie, oraz agresję „złą”, nieakceptowaną i związaną z krzywdzeniem słabszych. Pierwszą z nich, polegającą na aktywnym atakowaniu przeciwnika w ringu i wywieraniu na nim presji, wartościowano pozytywnie i traktowano jako niezbędną, by wygrać. Jej stosowanie usprawiedliwiano poprzez zgodność z regulaminem sportowym (instytucjonalizacja), czyli uznawano siebie za uprawnionych do jej podejmowania. Natomiast stosowaniu drugiego rodzaju agresji, wykraczającego poza przepisy bokserskie, pięściarze byli przeciwni, jednakże jednocześnie silnie ją usprawiedliwiali. Wykorzystywane w tym miejscu strategie neutralizacyjne polegały na porównaniach łagodzących oraz kwestionowaniu odpowiedzialności. Stosowano również wymówkę, czyli strategię objaśniającą, polegającą na odwoływaniu się do popędów biologicznych.

Jak się okazało, kategoria płci stanowi istotną kwestię w obrębie społecznego świata polskich pięściarzy. Pięściarze interpretowali swój sport jako domenę „typowo męską”, a w ich narracjach pojawiły się liczne odwołania do męskości, w dużej mierze rozumianej esencjalistycznie, czyli opozycyjnie wobec kobiecości. Jednakże sportowcy wykluczali ze swojego świata nie tylko kobiecość, ale i męskości podporządkowane. Ustanawiając siebie w pozycji dominującej wobec tych płciowości, reprodukowali hegemoniczny wzorzec męskości. I choć wśród mężczyzn trenujących boks wyłaniał się nowy wzorzec męskości – męskość hybrydyczna, przejawiająca się w dyskursywnej wrażliwości, uznać należy to raczej za pozorną zmianę, mającą na celu legitymizację podejmowanych przez nich działań podstawowych i dążenie do zyskania przychylności społeczeństwa. Wielość wyłaniających się męskości z narracji pięściarzy potwierdza tylko założenia teorii Raewyn Connell, iż płeć nie jest stanem danym i ustanowionym z góry, a procesem konstruowanym w działaniu i, jak zauważyłam, również w dyskursie.

Na podstawie przeprowadzonej analizy udało mi się ustalić, że polscy pięściarze w obrębie swojego społecznego świata podobnie interpretują otaczającą ich rzeczywistość oraz stosują zbieżne strategie legitymizacyjne uprawiania boksu. W tym celu sięgają do wszystkich trzech wskazywanych przez teorię społecznych światów sposobów legitymizowania – neutralizacji, objaśniania i teoretyzowania (Kacperczyk, 2011a). Warto zauważyć, że strategie neutralizacyjne, takie jak zaprzeczanie krzywdom

i odmawianie odpowiedzialności, to techniki legitymizacyjne szczególnie charakterystyczne dla subkultur przemocowych (Sykes, Matza, 1957; Sandberg, Copes, Pedersen, 2019). Osobnych analiz wymagałoby jednak rozstrzygnięcie, w jakim stopniu społeczny świat polskich pięściarzy taką stanowi.

Prowadzone analizy pokazują również, iż działanie społeczne może, ale wcale nie musi być prawnie zakazane, aby aktorzy podejmowali wobec niego wiele strategii legitymizujących. Impuls skłaniający do budowania uzasadnień czynów mogą stanowić doświadczenia związane z negatywną percepcją społeczną. Należy zauważyć, iż pięściarstwo nie stoi w sprzeczności z prawem, a jedynie z systemem wartości pewnych grup społecznych. Jak wynika na przykład z badań CBOS (2020), Polacy sytuują zdrowie na pierwszym miejscu w hierarchii wartości, podczas gdy w społecznym świecie polskich pięściarzy nie stanowi ono przedmiotu troski i zajmuje raczej marginalne miejsce. Pięściarze uczestniczą więc niejako w społecznym konflikcie wartości, który pragną załagodzić, wykorzystując zidentyfikowane w tym artykule strategie uprawomocniające.

Przeprowadzone badanie dotyczyło wyłącznie pięściarzy (mężczyzn), jednakże warte dalszych analiz wydaje się zestawienie zidentyfikowanych narracji boksujących mężczyzn z narracjami boksujących kobiet. Na razie otwarte pozostawiam pytanie o to, czy pięściarki sięgają do tego samego repertuaru legitymizacyjnego boksu co pięściarze. A może to płeć warunkuje obierane strategie uprawomocniające?

Podziękowania

Dziękuję za poświęcony czas wszystkim uczestnikom badania oraz czytelnikom niniejszego artykułu. Chciałabym też podziękować czterem osobom, bez których artykuł ten prawdopodobnie nigdy by nie powstał – dr hab. Katarzynie Leszczyńskiej za inspirujące seminaria magisterskie służące omówieniu każdego etapu badań oraz dr hab. Dariuszowi Wojakowskiemu, za wsparcie merytoryczne. Dziękuję mojemu narzeczonemu, który – jako pięściarz olimpijski – odgrywał rolę gatekeepera do społecznego świata, który badałam. Pragnę jeszcze wyrazić wdzięczność mojej mamie – za wsparcie w trudnych momentach.

Bibliografia

Ambroży Tadeusz, Snopkowski Piotr, Mucha Dariusz, Tota Łukasz (2015), *Obserwacja i analiza walki sportowej w boksie*, „Security, Economy & Law”, no. 9, s. 58–71.

Arcimowicz Krzysztof (2017), *Męskość hegemoniczna i granice dyskursu w serialu „Breaking Bad”*, [w:] Daria Bruszezewska-Przytuła, Monika Cichmińska, Anna Krawczyk-Łaskarzewska, Alina Naruszewicz-Duchlińska (red.), *Seriale w kontekście kulturowym: dyskurs, konwencja, reprezentacja*, Olsztyn: Instytut Polonistyki i Logopedii, s. 63–74.

Babbie Earl (2005), *Badania społeczne w praktyce*, przełożyli Witold Betkiewicz, Marta Bucholc, Przemysław Gadomski, Jacek Haman, Agnieszka Jasiewicz-Betkiewicz, Agnieszka Kłoskowska-Dudzińska, Michał Kowalski, Maja Mozga, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Bandura Albert (1999), *Moral Disengagement in the Perpetuation of Inhumanities*, „Personality and Social Psychology Review”, vol. 3(3), s. 193–209, https://doi.org/10.1207/s15327957pspr0303_3

Bańko Mirosław (2010), *Pięściarz czy bokser?*, <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/piesciarz-czy-bokser;11716.html> (dostęp: 4.11.2022).

Bednarz-Łuczewska Paulina, Łuczewski Michał (2012), *Podejście biograficzne*, [w:] Dariusz Jemielniak (red.), *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, t. 2, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 121–143.

Byczkowska Dominika (2011), *Objaśnienia (Accounts)*, [w:] Krzysztof T. Konecki, Piotr Chomczyński (red.), *Słownik socjologii jakościowej*, Warszawa: Wydawnictwo Difin, s. 193–195.

Byczyński Marcin (2012), *Pojedynek honorowy – demonstracja kompetencji honorowych czy pieniactwo?*, „Filozofia Publiczna i Edukacja Demokratyczna”, t. 1, nr 2, s. 117–128, <https://doi.org/10.14746/fped.2012.1.2.7>

CBOS (2020), *Wartości w czasach zarazy*, „Komunikat z Badań”, nr 160, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2020/K_160_20.PDF (dostęp: 1.02.2023).

Clarke Adele E. (1991), *Social Worlds/Arenas Theory as Organizational Theory*, [w:] David R. Maines (red.), *Social Organization and Social Process. Essays in Honor of Anselm Strauss*, New York: Aldine de Gruyter, s. 119–158.

Coleman James W. (2002), *The Criminal Elite: The Sociology of White-Collar Crime*, New York: St. Martin's.

Connell Raewyn (1987), *Gender and Power: Society, the Person and Sexual Politics*, Cambridge: Polity Press.

Connell Raewyn (2005), *Masculinities*, Berkeley: University of California Press.

Connell Raewyn (2019), *Socjologia płci. Płeć w ujęciu globalnym*, przełożyła Olga Siara, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Connell Raewyn, Pearse Rebecca (2015), *Gender in World Perspective*, Cambridge: Polity Press.

Cressey Paul G. (1932), *The Taxi-Dance Hall. A Sociological Study in Commercialized Recreation and City Life*, Chicago: University of Chicago Press.

Cromwell Paul, Thurman Quint (2003), *The devil made me do it: use of neutralizations by shoplifters*, „Deviant Behavior”, no. 24, s. 535–550, <https://doi.org/10.1080/713840271>

Cynarski Wojciech J., Litwiniuk Artur (2007), *Kultura przemocy na przykładzie boksu*, „Idō – Ruch dla Kultury: rocznik naukowy : [filozofia, nauka, tradycje wschodu, kultura, zdrowie, edukacja]”, t. 7, s. 84–95, <https://bazhum.pl/bib/volumurle/7451/> (dostęp: 3.03.2023).

Darmas Marcin (2019), *Na dystans. Rozważania socjologiczne o boksie*, Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.

Frączek Adam (1996), *Agresja i przemoc wśród dzieci i młodzieży jako zjawisko społeczne*, [w:] Adam Frączek, Irena Pufal-Struzik (red.), *Agresja wśród dzieci i młodzieży: perspektywa psychoedukacyjna*, Kielce: Wydawnictwo Pedagogiczne ZNP, s. 37–55.

Frączak Ewa, Mynarska Monika (2007), *Badania jakościowe na użytek demografii*, „Studia Demograficzne”, nr 2(152), s. 3–22, <https://econjournals.sgh.waw.pl/SD/article/view/2605> (dostęp: 4.11.2022).

Gałaszewski Michał (2020), *Droga do kariery sportowej*, „Humanitarian Corpus”, t. 1, nr 35, s. 81–88, http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/31131/gum_35_vol1.pdf;jsessionid=1A82D99B57936EAE395E9B6EC1939D9B?sequence=1 (dostęp: 4.11.2022).

Gospodarczyk Marta (2019), *Rolnicy, kowboje i drwale. Koncepcje wiejskich męskości w obszarze badań nad wsią*, „Studia Socjologiczne”, nr 4(235), s. 103–127, <http://dx.doi.org/10.24425/sts.2019.126158>

Gudkova Svetlana (2012), *Wywiad w badaniach jakościowych*, [w:] Dariusz Jemielniak (red.), *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, t. 2. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 144–163.

Hyży Ewa (2010), *Chrześcijański ruch Promise Keepers a „kryzys męskości”. Perspektywa feministyczna*, [w:] Magdalena Dąbrowska, Andrzej Radomski (red.), *Męskość jako kategoria kulturowa. Praktyki męskości*, Lublin: Wydawnictwo Portalu Wiedza i Edukacja, s. 67–85.

Jump Deborah (2020), *The Criminology of Boxing, Violence and Desistance*, Bristol: Bristol University Press, <http://dx.doi.org/10.46692/9781529203257>

Kacperczyk Anna (2005), *Zastosowanie koncepcji społecznych światów w badaniach empirycznych*, [w:] Elżbieta Hałas, Krzysztof T. Konecki (red.), *Konstruowanie jaźni i społeczeństwa. Europejskie warianty interakcjonizmu symbolicznego*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, s. 169–191.

Kacperczyk Anna (2011a), *Legitymizacja (Legitimation)*, [w:] Krzysztof T. Konecki, Piotr Chomczyński (red.), *Słownik socjologii jakościowej*, Warszawa: Wydawnictwo Difin, s. 162–163.

Kacperczyk Anna (2011b), *Teoria światów społecznych (Social world theory)*, [w:] Krzysztof T. Konecki, Piotr Chomczyński (red.), *Słownik socjologii jakościowej*, Warszawa: Wydawnictwo Difin, s. 295–297.

Kacperczyk Anna (2016), *Społeczne światy. Teoria – empiria – metody badań na przykładzie świata wspinaczki*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

Kelle Udo (2005), *“Emergence” vs. “Forcing” of Empirical Data? A Crucial Problem of “Grounded Theory” Reconsidered*, „Qualitative Social Research”, vol. 6, no. 2, <https://doi.org/10.17169/fqs-6.2.467>

Kluczyńska Urszula (2010), *Sport jako obszar konstruowania tożsamości mężczyzn. Znaczenia wpisane w sport i możliwości ich redefiniowania*, [w:] Magdalena Dąbrowska, Andrzej Radomski (red.), *Męskość jako kategoria kulturowa. Praktyki męskości*, Lublin: Wydawnictwo Portalu Wiedza i Edukacja, s. 86–99.

Kluczyńska Urszula (2021), *Męskości hybrydowe, czyli wilk w owczej skórze. Definiowanie konceptu*, „Przegląd Krytyczny”, t. 3, nr 2, s. 35–49, <https://doi.org/10.14746/pk.2021.3.2.2>

Kołodziejczyk Jakub (2004), *Agresja i przemoc w szkole. Konstruowanie programu przeciwdziałania agresji*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Sophia.

Konecki Krzysztof T. (2005a), *Ludzie i ich zwierzęta. Interakcjonistyczno-symboliczna analiza społecznego świata właścicieli zwierząt domowych*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Konecki Krzysztof T. (2005b), *Od redakcji: jakościowe rozumienie innych a socjologia jakościowa*, „Przegląd Socjologii Jakościowej”, t. I, nr 1, s. 1–3, https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Przegląd_Socjologii_Jakosciowej/Przegląd_Socjologii_Jakosciowej-r2005-t1-n1/Przegląd_Socjologii_Jakosciowej-r2005-t1-n1-s1-3/Przegląd_Socjologii_Jakosciowej-r2005-t1-n1-s1-3.pdf (dostęp: 4.11.2022).

Kwiatkowska Anna, Nowakowska-Kalishuk Agnieszka (2006), *Mężczyzna polski. Psychospołeczne czynniki warunkujące pełnienie ról zawodowych i rodzinnych*, Białystok: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku.

Leszczyńska Katarzyna, Dziuban Agata (2012), *Pomiędzy esencjalizmem a konstruktywizmem. Płeć (kulturowa) w refleksji teoretycznej socjologii – przegląd koncepcji*, „Studia Humanistyczne AGH”, t. 11, nr 2, s. 13–34, <http://dx.doi.org/10.7494/human.2012.11.2.13>

Lipiec Józef (2005), *Boks jako sytuacja graniczna*, „Idō – Ruch dla Kultury : rocznik naukowy : [filozofia, nauka, tradycje wschodu, kultura, zdrowie, edukacja]”, t. 5, s. 177–185, https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Id_Ruch_dla_Kultury_rocznik_naukowy_filozofia_nauka_tradycje_wschodu_kultura_zdrowie_educacja_/Id_Ruch_dla_Kultury_rocznik_naukowy_filozofia_nauka_tradycje_wschodu_kultura_zdrowie_educacja_-r2005-t5/Id_Ruch_dla_Kultury_rocznik_naukowy_filozofia_nauka_tradycje_wschodu_kultura_zdrowie_educacja_-r2005-t5-s177-185/Id_Ruch_dla_Kultury_rocznik_naukowy_filozofia_nauka_tradycje_wschodu_kultura_zdrowie_educacja_-r2005-t5-s177-185.pdf (dostęp: 3.03.2023)

Lis Maria (2022), *Społeczny świat polskich pięściarzy. Strategie legitymizacyjne uprawiania boks w doświadczeniach mężczyzn-sportowców*, niepublikowana praca magisterska, Kraków: Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie.

Łozowska Katarzyna R. (2010), *Męskie osławianie codzienności*, [w:] Magdalena Dąbrowska, Andrzej Radomski (red.), *Męskość jako kategoria kulturowa. Praktyki męskości*, Lublin: Wydawnictwo Portalu Wiedza i Edukacja, s. 161–173.

Maj Agnieszka (2013), *Analiza treści*, [w:] Marta Makowska (red.), *Analiza danych zastanych. Przewodnik dla studentów*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, s. 127–147.

Marzec Wiktor (2011), *Granice (teorii) społecznych światów*, „Przegląd Socjologii Jakościowej”, t. VII, nr 1, s. 1–21, https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Przeglad_Socjologii_Jakosciowej/Przeglad_Socjologii_Jakosciowej-r2011-t7-n1/Przeglad_Socjologii_Jakosciowej-r2011-t7-n1-s3-21/Przeglad_Socjologii_Jakosciowej-r2011-t7-n1-s3-21.pdf (dostęp: 4.11.2022).

Matthews Christopher R. (2021), *‘The fog soon clears’: Bodily negotiations, embodied understandings, competent body action and ‘brain injuries’ in boxing*, „International Review for the Sociology of Sport”, vol. 56, no. 5, s. 719–738, <https://doi.org/10.1177/1012690220907026>

Nosal Przemysław (2015), *Społeczne ujęcie sportu. (Trudne) definiowanie zjawiska i jego dyskurs*, „Przegląd Socjologii Jakościowej”, t. XI, nr 2, s. 16–38, https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Przeglad_Socjologii_Jakosciowej/Przeglad_Socjologii_Jakosciowej-r2015-t11-n2/Przeglad_Socjologii_Jakosciowej-r2015-t11-n2-s16-38/Przeglad_Socjologii_Jakosciowej-r2015-t11-n2-s16-38.pdf (dostęp: 4.11.2022).

Nosal Przemysław, Jakubowska Honorata (2017), *Zakończenie. Kierunki rozwoju polskiej socjologii sportu*, [w:] Honorata Jakubowska, Przemysław Nosal (red.), *Socjologia sportu*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 265–276.

Owton Helen (2015), *Reinventing the Body-Self: Intense, Gendered and Heightened Sensorial Experiences of Women’s Boxing Embodiment*, [w:] Alex Channon, Christopher R. Matthews (red.), *Global Perspectives on Women in Combat Sports. Global Culture and Sport Series*, London: Palgrave Macmillan, s. 221–236, https://doi.org/10.1057/9781137439369_14

Pankowska Dorota (b.d.), *Plec i rodzaj a edukacja. Podstawowe pojęcia*, <https://docplayer.pl/29207769-Plec-i-rodzaj-a-edukacja-podstawowe-pojecia.html> (dostęp: 4.11.2022).

Potasińska Anna (2012), *Między stereotypem a opisem – konsekwencje społecznego postrzegania zjawiska bezrobocia*, „Kultura i Społeczeństwo”, nr 1, s. 159–173, <http://dx.doi.org/10.2478/v10276-012-0008-2>

Radomski Andrzej (2010), *Kultura 2.0 a praktyki męskości*, [w:] Magdalena Dąbrowska, Andrzej Radomski (red.), *Męskość jako kategoria kulturowa. Praktyki męskości*, Lublin: Wydawnictwo Portalu Wiedza i Edukacja, s. 113–127.

Sandberg Sveinung, Copes Heith, Pedersen Willy (2019), *When Peaceful People Fight: Beyond Neutralization and Subcultural Theory*, „The British Journal of Criminology”, vol. 59, no. 6, s. 1309–1327, <https://doi.org/10.1093/bjc/azz032>

Scott Marvin B., Stanford Lyman M. (1975), *Accounts*, [w:] Alfred R. Lindesmith, Anselm L. Strauss, Norman K. Denzin (red.), *Readings in Social Psychology*, Illinois: The Dryden Press Hinsdale.

Shibutani Tamotsu (1955), *Reference Groups as Perspectives*, „American Journal of Sociology”, vol. 60, no. 6, s. 562–569.

- Simonides Paulina (2014), *Płeć kulturowa w ujęciu Raewyn Connell*, „Studia Socjologiczne”, t. 215, nr 4, s. 275–283.
- Skoczylas Łukasz (2011), *Hegemoniczna męskość i dywidenda patriarchy. O społecznej teorii płci kulturowej Raewyn Connell*, „Refleksje. Pismo Naukowe Studentów i Doktorantów WNPiD UAM”, nr 4, s. 11–18, <https://doi.org/10.14746/r.2011.4.01>
- Strauss Anselm L. (1978), *A Social World Perspective*, [w:] Anselm L. Strauss (red.), *Creating Sociological Awareness. Collective Images and Symbolic Representations*, New Brunswick: Transaction Press, s. 233–244.
- Strauss Anselm L. (1993), *Continual Permutations of Action*, New York: Aldine de Gruyter.
- Sykes Gresham M., Matza David (1957), *Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency*, „American Sociological Review”, vol. 22, no. 6, s. 664–670, <https://doi.org/10.2307/2089195>
- Szczepanik Renata (2007), *Kulturowo-społeczna „płeć” agresji. Perspektywa pedagogiczna*, [w:] Joanna Wawrzyniak (red.), *Socjologiczne i psychopedagogiczne aspekty przemocy*, Łódź: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej, s. 57–68.
- Turner Jonathan H. (1985), *Struktura teorii socjologicznej*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Wacquant Loïc (2004), *Body & Soul: Notebooks of an Apprentice Boxer*, New York: Oxford University Press.
- Woodward Kath (2007), *Boxing, masculinity and identity. The 'I' of the Tiger*, London–New York: Routledge.
- YouTube (2012), *Wgad – Profesor Bralczyk o bokserach*, <https://www.youtube.com/watch?v=Ibjr8zhHcEo> (dostęp: 4.11.22).
- Zalewska Karolina (2013), *Stereotypy męskości i kobiecości a zachowania agresywne mężczyzn chorujących na schizofrenię*, praca doktorska, Katowice: Instytut Psychologii Wydziału Pedagogiki i Psychologii.
- Zimnica-Kuzioła Emilia (2018), *Społeczny świat teatru. Areny polskich publicznych teatrów dramatycznych*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

Cytowanie

Maria Lis (2023), *Strategie legitymizacyjne społecznego świata polskich pięściarzy. Agresja i męskość w doświadczeniach sportowców*, „Przegląd Socjologii Jakościowej”, t. XIX, nr 2, s. 68–91, <https://doi.org/10.18778/1733-8069.19.2.04>

Legitimization Strategies of the Social World of Polish Boxers: Aggression and Masculinity in Athletes' Experiences

Abstract: The article presents the results of research aimed at getting to know the community of Polish boxers and at finding out how they legitimize the core activity performed in their social world, related to hurting others. On the one hand, in Western cultures, human life is a protected value and aggression is treated as a social deviation, but on the other hand, there are areas of life, such as sport and masculinity, in which the tendency to aggressive behavior is rewarded. I placed the issues of boxing in the framework of the theoretical concept of social worlds. I also used gender theory as understood by Raewyn Connell. I conducted individual in-depth interviews with twelve Polish boxers. Research shows that men strongly identify with their own social world and point to its uniqueness. They also use numerous legitimization strategies to protect the community from negative social perception. These strategies mainly deal with three aspects of boxing, namely danger, harm, and aggression. Athletes perceive boxing as a strictly gender-related sport, reproducing the hegemonic model of masculinity and manifesting hybrid masculinity.

Keywords: legitimization strategies, aggression, social world, hybrid masculinity, boxing